

LOB | BOL niveau 3 en 4

WERKBOEK

ECONOMISCHE DIMENSIE

LEERJAAR 2

De opdrachten in dit boek, staan ook op WIKIWIJS:

http://maken.wikiwijs.nl/64314/LOB_7_Economische_dimensie

Auteur: Bram de Jong, Daan van Rossum
Projectleider: Karin Elferink
Eindredactie: Janneke Hopman
Uitgever: Helicon Opleidingen
Versiedatum: 25-07-'16

Er is gebruikgemaakt van de adviezen van Heliconteam Den Bosch en de werkgroep SLB.

Bronnen:

- *Economisch burgerschap*, module 2014/2015, docententeam Economie Helicon Den Bosch
- *Ik als kritische consument*, module 2013/2014, Job Oomen en Bram de Jong, LOB Helicon Den Bosch
- *Arbeid, bedrijf en maatschappij*, Dr. A.L. Mok (zesde druk, Noordhoff Uitgevers Groningen|Houten)

© HELICON OPLEIDINGEN. DIT WERK IS AUTEURSRECHTELIJK BESCHERMD.

NIETS UIT DEZE UITGAVE MAG WORDEN VERVEELVOUDIGD EN/OF OPENBAAR GEMAAKT DOOR MIDDEL VAN DRUK, MICROFILM, FOTOKOPIE OF OP WELKE ANDERE WIJZE OOK, ZONDER VOORAFGAANDE SCHRIFTELIJKE TOESTEMMING VAN DE UITGEVER.

DE UITGEVER HEEFT ERNAAR GESTREEFD DE AUTEURSRECHTEN TE REGELEN VOLGENS DE WETTELIJKE BEPALINGEN. DEGENEN DIE DESONDANKS MENEN ZEKERE RECHTEN TE KUNNEN DOEN GELDEN, KUNNEN ZICH ALSNOG TOT DE UITGEVER WENDEN.

INHOUD

Portfolio	5
Doel	6
Startopdracht	7
1. Arbeid	8
Opdracht 1 Functies van arbeid	8
Opdracht 2 Waardering van arbeid	9
Opdracht 3 Nut van arbeid	11
Portfolio-opdracht 1	13
2. Bedrijfscultuur en arbeidsverhoudingen	17
Opdracht 4 Bedrijfscultuur	17
Opdracht 5 Arbeidsverhoudingen	20
Portfolio-opdracht 2	21
3. Branche- en vakorganisaties	24
Opdracht 6 Vakorganisatie	24
Opdracht 7 Vakbond	25
Portfolio-opdracht 3	27
4. De overheid en de verzorgingsstaat	28
Opdracht 8 De verzorgingsstaat	28
Opdracht 9 Uitkering aanvragen	29
Portfolio-opdracht 4	28
5. De consument en de markt	32
Opdracht 10 De markt	32
Opdracht 11 Geldtypen	34
Portfolio-opdracht 5	36
6. Duurzaamheid	39
Opdracht 12 Maatschappelijk verantwoord ondernemen 1	39
Opdracht 13 Maatschappelijk verantwoord ondernemen 2	40
Portfolio-opdracht 6	42

7. Consumentenorganisaties	43
Opdracht 14 De invloed van consumentenorganisaties	43
Opdracht 15 Hoe zeg je je Facebook-account op?	44
Portfolio-opdracht 7	45
8. Media en de consument	46
Opdracht 16 Beïnvloeden	46
Opdracht 17 Herkennen van beïnvloedingsmethodes	47
Portfolio-opdracht 8	48
Eindopdracht	50

PORTFOLIO

Plaats in je portfolio de uitwerking van:

- de startopdracht
- de portfolio-opdrachten
- de eindopdracht (bewijzen van uitvoering zoals: documenten, foto's en/of kort verslagje van werkproces en resultaat)

DOEL

Je kunt:

- een bijdrage leveren aan het arbeidsproces en de arbeidsgemeenschap waar je deel van uitmaakt
- op passende en verantwoorde wijze als consument deelnemen aan de maatschappij

STARTOPDRACHT

Tijd

50 minuten

Doel

Je kunt in eigen woorden begrippen uitleggen m.b.t. economie.

Opdracht

Bij de economische dimensie horen begrippen die voor jou misschien onbekend of lastig zijn. Om je daarop voor te bereiden, gaan we eerst aan de slag met een aantal begrippen.

Vorm kleine groepen. Verdeel de begrippen over de groepen.

Zoek op wat de begrippen betekenen. Presenteer in eigen woorden aan de andere groepen de betekenis van de begrippen. Zet met je groep de begrippen met betekenissen in een tabel. Mail deze tabel naar je docent. Vermeld de opdracht en jullie namen.

- ☐ arbeid
- ☐ arbeidsverhoudingen
- ☐ bedrijfscultuur
- ☐ budgetteren
- ☐ collectieve arbeidsovereenkomst
- ☐ consument
- ☐ consumentenorganisatie
- ☐ departement
- ☐ duurzaamheid
- ☐ kapitalisme
- ☐ normen
- ☐ maatschappelijk verantwoord ondernemen
- ☐ vakbonden
- ☐ vakcentrales
- ☐ verzorgingsstaat
- ☐ waarden
- ☐ welvaart
- ☐ welzijn

Bekijk het filmpje 'Schaarste en kiezen' (duur: 14.53 min., bron: SchoolTV, via www.schooltv.nl, dossier: *Economie schaarste en kiezen*).

<http://www.schooltv.nl/video/dossier-economie-schaarste-en-kiezen/>

1. ARBEID

Opdracht 1: Functies van arbeid

Tijd

15 minuten

Doel

Je kunt voorbeelden geven van functies van arbeid.

Weten

De definitie van 'arbeid' is het verrichten van taken die nut hebben voor de mensen die ze uitvoeren, voor hun naaste omgeving en voor de maatschappij als geheel.

Als je een taak of je werk uitvoert, dan levert dit voor jou (en voor anderen) iets op. Die opbrengst wordt ook wel 'functie' genoemd. Het gaat dus om de vraag: Waarom is de arbeid die je levert, nuttig voor jou, wat heb jij eraan? Arbeid heeft drie functies:

Functies van arbeid	
Materiële functie	de beloning en andere materiële voordelen die je van arbeid krijgt
Psychische functie	de geestelijke en emotionele bevrediging die je van arbeid krijgt
Sociale functie	de contacten, netwerken en de sociale status die je van de arbeid krijgt

Opdracht

Wat is voor jou de opbrengst van het werk dat je doet of gaat doen na je opleiding?
Geef per functie van arbeid minimaal één voorbeeld uit je eigen ervaring.

Materiële functie	
Psychische functie	
Sociale functie	

Opdracht 2: Waardering van arbeid*Tijd*

15 minuten

Doel

Je kunt beschrijven wat waardering van arbeid met je doet.

Weten

De waardering van arbeid gaat over hoe tevreden iemand is over de arbeid die je levert. Als je hard werkt of je werk goed uitvoert, dan kan het prettig zijn als een ander dit opmerkt en tegen je zegt dat je het goed gedaan hebt.

Bekijk het filmpje 'Waardering van arbeid': <https://www.youtube.com/watch?v=TysRiR3Ye04>
(duur: 1.38 min., bron: EDTV, via Youtube)

Opdracht

Bedenk een situatie waarin het werk dat je geleverd hebt, gewaardeerd werd. Beschrijf de situatie. Beschrijf ook hoe jij je voelde/wat je dacht nadat een ander dit tegen jou zei.

Denk aan het filmpje. Geef twee voorbeelden van mogelijke gevolgen als het werk niet of nooit gewaardeerd wordt.

Opdracht 3: Nut van arbeid*Tijd*

10 minuten

Doel

Je kunt een standpunt innemen over het nut van arbeid

Weten

Bekijk de reclame van de Staatsloterij: <https://www.youtube.com/watch?v=MWWkysK7FGo>
(duur: 00:31 minuten, bron: youtube).

Opdracht

Wat zou jij doen als je 10 miljoen euro zou winnen? Bijvoorbeeld:

- Stop je met werken of blijf je gewoon aan het werk?
- Hoe zou jij het geld besteden? Denk je aan een huis, een auto of een reis?

Noteer je keuzes en onderbouw ze. Leg hierbij een verband tussen jouw mening over het nut van arbeid. Gebruik minimaal 50 woorden.

PORTFOLIO-OPDRACHT 1

ARBEID

Tijd

15 minuten

Doel

Je kunt laten zien dat je:

- de oorzaken van een burn-out onder jongeren begrijpt
- de gevolgen van werkdruk kent
- de functies van arbeid kunt koppelen aan werkdruk

Weten

Een burn-out (ofwel: emotionele uitputting) komt relatief vaak voor. Volgens onderzoeksbureau TNO-NIPO en het Sociaal en Cultureel Planbureau heeft ongeveer één op de acht werknemers in Nederland hier last van. Het wordt dan ook gezien als een maatschappelijk probleem dat aandacht van de overheid nodig heeft. Het rapport uit 2014 gaat na wat het effect is van emotionele uitputting op de loopbaan van werknemers.

Lees het volgende artikel van NOS.nl:

<http://nos.nl/artikel/493496-jongeren-vaker-last-van-burnout.html>

(bron: Jongeren vaker last van burn-out. (2013, 8 april), NOS: economie, geraadpleegd op 09-06-2015)

Voor extra verdieping: lees de publicatie op www.scp.nl, zoekterm: 'burn-out'. Klik op de publicatie 'Burn-out: Verbanden tussen emotionele uitputting, arbeidsmarktpositie en Het Nieuwe Werken' van 02 september 2014.

Opdracht

Beantwoord de vragen:

1. Ervaar jij wel eens druk op je werk of op school?

---

2. Wat zie jij hiervan bij collega's, medeleerlingen of vrienden?

---

3. Wat zijn de symptomen van een burn-out?

---

4. Herken je deze symptomen ook bij jezelf of collega's, vrienden en medeleerlingen?

---

5. Merk jij dat gedrag verandert als jij of je omgeving last heeft van deze symptomen? Welk gedrag is dit dan?

---

6. Lijdt je omgeving hier ook onder? Leg dit uit.

7. Geef jouw mening over de oorzaken van werkdruk en de oorzaken van burn-out onder jongeren. Leg een verband tussen jouw mening en de drie functies van arbeid. Gebruik minimaal 50 woorden.

2. BEDRIJFSCULTUUR EN ARBEIDSVERHOUDINGEN

Opdracht 4: Bedrijfscultuur

Tijd

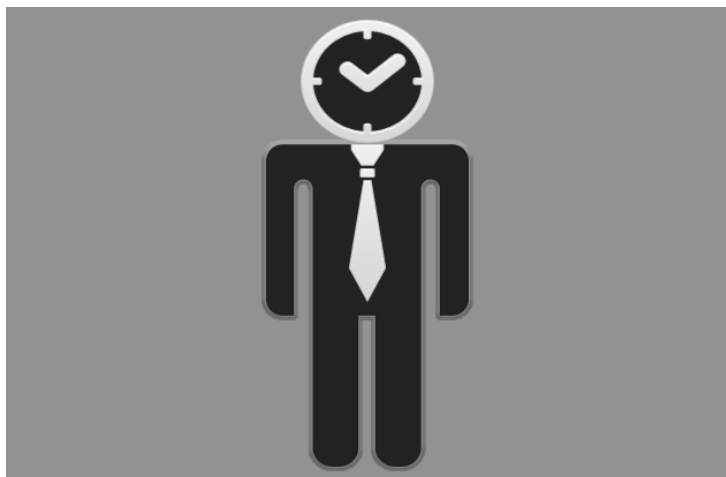
10 minuten

Doel

Je kunt uitleggen hoe de bedrijfscultuur binnen een bedrijf is.

Weten

In eerdere thema's heb je geleerd dat bedrijfscultuur een verzamelnaam is voor de dagelijkse gang van zaken binnen een bedrijf. De bedrijfscultuur omvat dus de normen, waarden, rituelen en symbolen die er binnen het bedrijf te vinden zijn.

Je hebt ervaring met werken, misschien met een (bij-)baan en zeker met het uitvoeren van je BPV tijdens je opleiding. Je hebt dus al een beeld van het werk dat je kunt doen binnen jouw sector. Je hebt waarschijnlijk ook een beeld van de bedrijfscultuur van het bedrijf/de bedrijven waar je werkzaam was.

Opdracht

Geef een omschrijving van de bedrijfscultuur van jouw (bij-)baan of BPV-bedrijf. Gebruik minimaal 100 woorden.

Denk aan:

- Wat zijn de normen (regels) en waarden (idealen) binnen dat bedrijf?
- Zijn er rituelen die plaatsvinden (vrijdagmiddagborrel, jaarlijks uitstapje, enz.)?
- Maakt het bedrijf gebruik van symbolen?

Opdracht 5: Arbeidsverhoudingen*Tijd*

10 minuten

Doel

Je kunt:

- uitleggen wat arbeidsverhoudingen zijn
- voorbeelden geven van rechten en plichten uit de Collectieve Arbeidsovereenkomst van jouw sector

Weten

Arbeidsverhoudingen gaan over de relaties tussen twee of meer partijen die het via onderhandelingen eens moeten worden over hoeveel je moet werken en hoeveel loon je hiervoor ontvangt. De meest bekende manier om afspraken vast te leggen, is via de Collectieve Arbeidsovereenkomst.

Opdracht

Denk aan je (bij)baan of BPV-bedrijf. Wat moet jij doen voor je werk om loon te krijgen?

Bedenk ook welke onderwerpen besproken worden in de cao. Gebruik hiervoor: www.fnv.nl

Bespreek klassikaal voorbeelden van afspraken die jij met je werkgever hebt gemaakt.

PORTFOLIO-OPDRACHT 2

BEDRIJFSCULTUUR EN ARBEIDSVERHOUDINGEN

Tijd

40 minuten

Doel

Je kunt een mening vormen over het beleid en de verhoudingen bij kapitalistische bedrijven.

Weten

Bekijk een deel van een aflevering van VPRO's Tegenlicht (tot 13:00 minuten)

<http://tegenlicht.vpro.nl/afleveringen/2014-2015/nieuwe-wijsheid-semmler.html> (bron: vpro.nl)

De aflevering gaat over de Braziliaanse topondernemer Ricardo Semler. Hij is succesvol geworden door in zijn bedrijfscultuur het geluk van zijn werknemers voorop te stellen. Zo mogen zijn werknemers zelf hun planning invullen zoals zij dat willen en bepalen zij bijvoorbeeld samen met de directeurs van het bedrijf wat er moet veranderen. Hij zegt dat de mens slimmer dan ooit is, maar niet wijzer is geworden. De economie is ontregeld en de economische crisis is hier een voorbeeld van. Volgens Ricardo Semler heeft het kapitalisme niet geleid tot meer gelijkheid tussen mensen.

Kapitalisme is het maatschappelijk systeem waarbij bedrijven in het bezit zijn van particulieren en niet van de overheid. Een bedrijf streeft naar winst maken en bepaalt zelf wat er met de winst gedaan wordt. De overheid bepaalt de regels waaraan de bedrijven zich moeten houden.

Opdracht

Voer een debat over de volgende stellingen:

1. Bedrijven moeten minder rekening houden met winst maken en meer rekening houden met de klanten.
2. Als directeur van een bedrijf moet je je werknemers vooropzetten.
3. Geld is het belangrijkste in onze maatschappij.

Verdeel de klas in twee groepen waarbij het ene deel het eens is met de stelling en het andere deel het oneens is met de stelling.

Schrijf als groep in tien minuten zoveel mogelijk argumenten op bij jullie standpunt. Doe dit op een groot vel papier. Gebruik bijvoorbeeld internet voor meer informatie.

Na tien minuten gaat de klas in twee groepen (eens en oneens) tegenover elkaar zitten (Lagerhuisdebat). De docent leidt het debat. Als je wilt spreken dan ga je staan en wacht je totdat je spreektijd krijgt van de docent.

Noteer achteraf jouw mening op de stellingen. Onderbouw je mening met goede argumenten. Reflecteer ook op het debat.

Gebruik minimaal 50 woorden.

---

3. BRANCHE- EN VAKORGANISATIES

Opdracht 6: Vakorganisatie

Tijd

10 minuten

Doel

Je kunt uitleggen wat een vakorganisatie is.

Weten

Vakorganisaties zijn opgericht om op te komen voor de belangen van de werknemer. Denk hierbij aan het ondersteunen van een werknemer als hij een conflict heeft met zijn werkgever en het afsluiten van een aantrekkelijke werknemersverzekering voor al haar leden.

Opdracht

Kijk klassikaal naar het filmpje over vakorganisaties (bron: YouTube, duur: 1 minuut en 25 sec.):

https://www.youtube.com/watch?v=a67l6LYEu_A

Voer een klassengesprek over dit onderwerp.

Opdracht 7: Vakbond*Tijd*

15 minuten

Doel

Je weet welke vakbond zich inzet voor jouw sector.

Weten

In Nederland kennen we vier vakcentrales, namelijk FNV, CNV, VCP en ACV. Bij die centrales zijn vakbonden aangesloten. De vakbonden leggen alle verzoeken en wensen die hun leden (werknemers) hebben neer bij de centrale. De centrale gaat vervolgens in overleg met bijvoorbeeld de minister om een nieuwe collectieve arbeidsoverkomst af te sluiten. De centrale neemt alle wensen van de vakbonden mee in dat overleg en probeert er zoveel mogelijk uit te slepen voor de bonden en haar leden. Het voordeel van deze manier van werken is dat een grote organisatie meer voor elkaar krijgt met onderhandelingen bij de overheid van een paar mensen of bedrijven, dan een kleine organisatie of een individu. Een voorbeeld hiervan is de Algemene Onderwijsbond (AOB) die is aangesloten bij de FNV (vakcentrale).

Opdracht

Ga op zoek naar vakbonden die actief zijn in jouw (toekomstige) sector. Zoek uit waar ze zich voor inzetten en geef drie voorbeelden van wat jou het meest aanspreekt of waar jij het meeste voordeel uit zou kunnen halen (als je lid zou zijn).

Vakbonden in mijn (toekomstige) sector:

Dit spreekt mij het meest aan of hier haal ik het meeste voordeel uit als ik lid zou zijn:

	1	2	3
Vakbond			
Voorbeeld			

PORTFOLIO OPDRACHT 3

BRANCHE EN VAKORGANISATIES

Tijd

25 minuten

Doel

Je laat zien dat je:

- begrijpt wat je van een vakbond kunt verwachten
- op een goede manier een probleem kunt voorleggen aan een vakbond

Opdracht

Vorm 5 of 6 groepen. Verzin met je groep een situatie die te maken heeft met een probleem op de werkvoer, met de werkgever, collega's of klanten. Bijvoorbeeld: je bent ontslagen omdat je in drie weken tijd drie keer te laat gekomen bent.

Kies (fictief) de vakbond waar jullie lid van zijn.

Schrijf allemaal een tekst die je zou kunnen mailen naar de vakbond als jij in deze situatie zou zitten. Leg duidelijk uit:

- wat het probleem is
- wat de gevolgen zijn voor jou
- wat voor ondersteuning jij als werknemer verwacht van de vakbond

Bespreek jullie mailteksten in de groep. Kom samen tot de beste tekst. Laat de tekst lezen door de docent. Verbeter waar nodig.

Eén leerling uit de groep mailt jullie tekst naar de vakbond. Zet onder aan de mail:

LET OP: Dit is een fictieve situatie. Het gaat om een opdracht uitgevoerd voor Helicon Opleidingen. Het zou heel fijn zijn als u een realistisch antwoord zou willen terugzenden. Hartelijk dank.

Zorg dat je hele groep het antwoord per mail krijgt (doorsturen voor in portfolio). Bespreek het antwoord klassikaal.

4. DE OVERHEID EN DE VERZORGINGSSTAAT

Opdracht 8: De verzorgingsstaat

Tijd

10 minuten

Doel

Je kunt in eigen woorden uitleggen wat de verzorgingsstaat inhoudt.

Weten

De verzorgingsstaat is een sociaal systeem waarin de overheid zich actief bemoeit met het welzijn van de burgers. Welzijn (kwaliteit van leven) is wat anders dan welvaart (levensstandaard). Welvaart kun je zelf goed beïnvloeden, bijvoorbeeld door een opleiding te volgen waardoor je je kansen om later een baan te krijgen vergroot. Maar welzijn wordt meer beïnvloed door de overheid. Zij draagt de verantwoordelijkheid voor goed onderwijs, woonomgeving, werkgelegenheid, enz.

Opdracht

Waar denk je bij het begrip verzorgingsstaat? Maak samen een woordweb.

Bekijk daarna dit filmpje (bron: YouTube, duur: 3 minuten) over de verzorgingsstaat:

<https://www.youtube.com/watch?v=3l6ftln8cM0>

Opdracht 9: Uitkering aanvragen

Tijd

20 minuten

Doel

Je kunt laten zien dat je de stappen kent die je moet volgen om een uitkering aan te vragen.

Weten

Mocht je werkloos raken, dan is het prettig om te weten, dat indien je gewerkt hebt, het mogelijk is om een werkloosheidsuitkering aan te vragen. Daar kom je niet zomaar voor in aanmerking, want je moet een bepaalde periode gewerkt hebben. Als je de uitkering krijgt, verwacht de overheid dat je de uitkering zelf aanvraagt.

Opdracht

Vraag een werkloosheidsuitkering aan. Voer alle stappen uit tot aan het daadwerkelijk aanvragen van de uitkering. Gebruik voor het aanvragen de volgende link:

<http://www.uwv.nl/particulieren/werkloos/ik-word-werkloos/detail/hoe-vraag-ik-een-ww-uitkering-aan>

Noteer welke stappen je precies hebt moeten uitvoeren om zover te komen.

PORTFOLIO-OPDRACHT 4

DE OVERHEID EN DE VERZORGINGSSTAAT

Tijd

20 minuten

Doel

Je kunt:

- uitleggen wat we bedoelen met inkomsten en uitgaven van de overheid
- het budget van de overheid over de verschillende departementen verdelen en dit beargumenteren

Weten

De inkomsten en uitgaven van de overheid worden beheerd door de verschillende ministeries (departementen). Aan het hoofd van het ministerie staat een minister, daaronder een staatssecretaris. De ambtenaren van het ministerie voeren het beleid uit. Dit zijn de ministeries:

1. Algemene Zaken (Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt)
2. Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
3. Buitenlandse Zaken
4. Veiligheid en Justitie
5. Infrastructuur en Milieu
6. Defensie
7. Economische Zaken
8. Financiën
9. Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Lees wat deze ministeries doen op:

http://www.parlement.com/id/vh8lnhrqszxl/huidige_ministeries

Bekijk voor de inkomsten en uitgaven van de overheid de miljoenennota 2015 (pagina 2-3):
<http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/begrotingen/2014/09/16/miljoenennota-2015.html>

Opdracht

Maak een verdeling van de totale inkomsten van de overheid. Welke departement krijgt wat en waarom?

1. Kijk eerst naar de totale inkomsten en uitgaven van de centrale overheid in 2015 en schrijf dit bedrag op.
2. Maak van de uitgaven van de centrale overheid een overzicht zoals jij zou willen dat de overheid haar uitgaven doet. Gebruik de totale uitgaven als uitgangspunt om het geld te verdelen over de ministeries.
3. Hoeveel geld krijgt ieder ministerie van jou? Beargumenteer aan de andere leerlingen jouw keuze.

Totale inkomsten van de centrale overheid in 2015:

Totale uitgaven van de centrale overheid in 2015:

Zo verdeel ik het geld over de ministeries:

Algemene Zaken (Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt)	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	Buitenlandse Zaken
€ ... Omdat:	€ ... Omdat:	€ ... Omdat:
Veiligheid en Justitie	Infrastructuur en Milieu	Defensie
€ ... Omdat:	€ ... Omdat:	€ ... Omdat:
Economische Zaken	Financiën	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
€ ... Omdat:	€ ... Omdat:	€ ... Omdat:

5. DE CONSUMENT EN DE MARKT

Opdracht 10: De markt

Tijd

15 minuten

Doel

Je kunt uitleggen wat de consumentenmarkt inhoudt.

Weten

Iedereen die gericht is op het kopen van goederen en diensten voor eigen gebruik is een consument. Je kunt als consument iets kopen op de markt. De markt kun je indelen in twee soorten:

1. Concrete markt: dit is een werkelijke samenkomst van kopers en verkopers en de handel daartussen.
2. Abstracte markt: dit omvat het geheel van vraag en aanbod van goederen en diensten en is dus niet gebonden aan een bepaalde plaats. Kopers en verkopers ontmoeten elkaar dus niet. Als er een product of dienst gekocht wordt, ontstaat er een abstracte markt.

Opdracht

Schrijf in je eigen woorden op wat het begrip 'consumentenmarkt' betekent. Geef twee voorbeelden.

Schrijf in je eigen woorden op wat het begrip 'concrete markt' betekent. Geef twee voorbeelden.

Opdracht 11: Geldtypen*Tijd*

15 minuten

Doel

Je kunt aangeven welk type consument je bent.

Weten

Er zijn verschillende geldtypen. Daarmee bedoelen we niet papieren geld en munten. We bedoelen hiermee dat niet alle consumenten hetzelfde omgaan met geld.

Lees over de verschillende geldtypen op: <http://www.edgie.nl/Geldtypen> (bron: www.edgie.nl)

Opdracht

Welk geldtype ben jij, denk je? Leg uit.

Wil je miljonair worden, maar geef je te veel geld uit? Of spaar jij juist liever? Doe de geldtypetest en kom erachter: <http://www.edgie.nl/GeldTypeTest/1>

Wat is de uitkomst van de test?

Had je dit verwacht? Leg uit.

PORTFOLIO-OPDRACHT 5

DE CONSUMENT EN DE MARKT

Tijd

20 minuten

Doel

Je kunt je eigen bestedingspatroon overzien.

Weten

Weet je eigenlijk wel waar jouw geld elke maand aan opgaat of ben je hier eigenlijk niet mee bezig? Voor je zelfstandigheid en je toekomst is het belangrijk dat je je eigen bestedingspatroon overziet. Zo kun je op tijd maatregelen nemen als je bijvoorbeeld meer geld uitgeeft dan dat er binnenkomt.

Opdracht

Maak inzichtelijk wat jouw bestedingsgedrag is.

Stap 1: Open het werkblad (zie bijlage).

Stap 2: Vul op werkblad 1 in welke inkomsten en uitgaven je per maand hebt. Let op: Dit is voor jezelf. Niemand hoeft met je mee te kijken. Kijk zelf ook met niemand mee.

Stap 3: Op werkblad 2 worden de gegevens van werkblad 1 automatisch verwerkt in een cirkeldiagram met percentages. Zo kun je zien welk gedeelte van je geld waar naartoe gaat.

Beantwoord de vragen:

1. Wat vind je van de verdeling van je uitgaven (zie werkblad 2)?

---

2. Houd jij iedere maand geld over, of kom je geld tekort? Leg uit hoe je hiermee omgaat. Gebruik minimaal 50 woorden.

3. Wat zou jij willen of moeten veranderen aan je bestedingspatroon?

---

6. DUURZAAMHEID

Opdracht 12: Maatschappelijk verantwoord ondernemen (1)

Tijd

10 minuten

Doel

Je kunt in je eigen woorden uitleggen wat 'Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen' is.

Weten

Tegenwoordig richten bedrijven zich in hun beleid steeds meer op Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen.

Opdracht

Zoek de term Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen op. Schrijf in je eigen woorden op wat het betekent.

Kom samen met de klas tot de beste beschrijving.

Opdracht 13: Maatschappelijk verantwoord ondernemen (2)

Tijd

10 minuten

Doel

Je kunt voorbeelden bedenken van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen.

Weten

Je hoort het regelmatig op het nieuws: toenemende opwarming van de aarde, kinderarbeid in kledingfabrieken in het buitenland, slechte arbeidsomstandigheden voor arbeidsmigranten. Een bedrijf dat verantwoord onderneemt, zorgt ervoor dat dit alles niet gebeurt.

Opdracht

Ken jij nog meer voorbeelden uit de media die te maken hebben met wel/niet maatschappelijk verantwoord ondernemen?

Bespreek de voorbeelden klassikaal.

PORTFOLIO-OPDRACHT 6

DUURZAAMHEID

Tijd

45 minuten

Doel

Je kunt:

- kenmerken van maatschappelijk verantwoord ondernemen onderzoeken
- een mening formuleren over maatschappelijk verantwoord ondernemen

Weten

Dit zijn kenmerken van maatschappelijk verantwoord ondernemen:

- Het bedrijf richt zich op de 3 P's (Profit, Planet en People).
- Het bedrijf voert het beleid door in alle bedrijfsprocessen (van inkoop tot marketing).
- Het bedrijf maakt een afweging tussen de belangen van betrokken personen, bedrijven en organisaties.
- Het beleid is bij ieder bedrijf anders, omdat het ligt aan bedrijfsgrootte, sector, cultuur van de onderneming en de bedrijfsstrategie.
- Het beleid dat gevoerd wordt, is een proces en geen eindbestemming.

Opdracht

Vorm een viertal. Elke groep krijgt een lege poster (vel papier A3) en een stift.

Kies een groot bedrijf dat aan MVO doet (bijvoorbeeld Albert Heijn, Ikea, Coca-Cola, Douwe-Egberts, McDonald's Nederland, Nederlandse Spoorwegen, T-Mobile, Rabobank, enz.). Overleg jullie keuze met de docent, zodat elke groep een ander bedrijf kiest.

Noteer in het midden van jullie poster de naam van het bedrijf.

Onderzoek wat het bedrijf doet aan maatschappelijk verantwoord ondernemen. Kijk daarvoor op de internetsite van het bedrijf of op andere internetsites. Zoek op de sites naar MVO of MVO-beleid, typ dat in onder 'zoeken'.

Noteer alle onderdelen van het beleid die te maken hebben met MVO op de poster. Maak er wat passende tekeningen bij en/of maak de letters extra mooi. LET OP: Houd onderaan de poster ruimte over voor de volgende informatie:

- Vinden jullie dat het bedrijf voldoende doet aan MVO? Wat zou het bedrijf nog meer kunnen doen? Noteer twee voorbeelden.
- Wat vinden jullie van het beleid van het bedrijf? Geef argumenten.

Presenteer jullie poster aan de klas. Maak een foto van de poster voor in je portfolio.

7. CONSUMENTENORGANISATIES

Opdracht 14: De invloed van consumentenorganisaties

Tijd

20 minuten

Doel

Je kunt aangeven wat de invloed is van consumentenorganisaties.

Weten

Je wilt bijvoorbeeld je telefoonabonnement opzeggen bij een provider, maar wordt diverse keren van het kastje naar de muur gestuurd. Of je hebt een boete van het CJIB gekregen, omdat je te snel hebt gereden, maar jij kunt aantonen dat je dat nooit gedaan hebt, omdat je op dat moment op een heel andere plaats was. Klagen lijkt weinig op te leveren. Je komt er maar niet van af; je moet betalen voor het product waar je vanaf wilt of de boete die je onterecht gekregen hebt. De betreffende bedrijven lijken klantenservice niet zo belangrijk te vinden. Wat voor mogelijkheden heb je dan nog? Wie kan je helpen bij zo'n vervelende situatie? Consumentenorganisaties komen op voor de rechten van de consument.

Opdracht

Kijk naar het filmpje van DWDD/Rambam over malafide (onbetrouwbare/oneerlijke) kaartverkopers (bron: dewerelddraaitdoor.vara.nl, duur: 10 minuten en 36 seconden):

<http://dewerelddraaitdoor.vara.nl/media/216565>

1. Zoek individueel drie verschillende aanbieders op van concert-, festival-, of housepartykaartjes op.
2. Vergelijk in groepjes de verschillende resultaten. Welke aanbieders zijn volgens jullie onbetrouwbaar en welke niet? Waar zie je dit aan?
3. Bespreek de resultaten in de klas.

Opdracht 15: Hoe zeg je je Facebookaccount op?*Tijd*

10 minuten

Doel

Je kunt je Facebookaccount opzeggen.

Weten

Facebook is de laatste jaren een aantal maal in het nieuws geweest vanwege vermeende privacy-schendingen. Dat kan een reden zijn om het account op te zeggen. Maar dat blijkt in de praktijk nog best lastig te zijn.

Opdracht

Bekijk het filmpje om te zien hoe dat precies in zijn werk gaat (bron: radartv.nl, duur: 3 minuten en 37 seconden):

<http://www.radartv.nl/uitzending/archief/detail/aflevering/13-02-2012/facebook-opzeggen/>

Bespreek in de klas welke stappen je moet nemen om je Facebookaccount op te zeggen. Wat vinden jullie hiervan?

PORTFOLIO-OPDRACHT 7

CONSUMENTENORGANISATIES

Tijd

20 minuten

Doel

Je kunt laten zien dat je informatie kunt vinden over organisaties die jou kunnen helpen bij een probleem met een andere organisatie.

Weten

Consumentenorganisaties zijn er ten behoeve van de consument. Zo hebben zij bijvoorbeeld een adviserende taak (producten testen, voorlichting geven). Maar wie zijn die organisaties precies? Wat doen ze voor je? Op wat voor manier word je geholpen? Op welke gebieden zijn dit soort organisaties actief?

Opdracht

Vorm groepen.

Heeft iemand van jullie een van de onderstaande situaties meegemaakt?

- een conflict met een winkel over het verkrijgen van garantie voor een product
- internetfraude

Welke consumentenorganisatie had jou toen van dienst kunnen zijn (zoek via Google)?

Praat hier in je groep over.

Neem met je groep een groot vel papier en een stift. Beschrijf hierop twee van de besproken situaties. Noteer erbij welke organisatie hierbij van dienst had kunnen zijn.

Kies vervolgens nog drie verschillende consumentenorganisaties waarvan jullie denken dat ze jullie zouden kunnen helpen in een toekomstige situatie. Noteer op het vel de drie organisaties met hun taken. Maak een foto voor in je portfolio.

Presenteer jullie bevindingen aan de andere groepen.

8. MEDIA EN DE CONSUMENT

Opdracht 16: Beïnvloeding

Tijd

15 minuten

Doel

Je kunt verklaren dat ons koopgedrag wordt beïnvloed door bijvoorbeeld de media, of bepaalde verkooptechnieken.

Weten

Als consument word je continu beïnvloed door verkopers en marketeers. Dat betekent dat zij invloed hebben op de keuzes die jij maakt als je iets koopt. Heel veel mensen geloven echter dat zij heel bewust keuzes maken als ze iets kopen. Het is dus goed om je bewust te zijn van de manier waarop jij wordt beïnvloed.

Opdracht

Bekijk onderstaand filmpje tot 0:17 (bron: natgeotv.com):

<http://natgeotv.com/ca/brain-games/videos/the-decoy-effect>

Bespreek met de klas welke keuze jij zou maken en waarom.

Kijk nu verder tot 1:18. Bespreek met de klas welke keuze je nu zou maken en waarom. Probeer daarbij de keuze uit het eerste deel van het filmpje te vergeten. Welke keuze zou je maken als je voor de eerste keer daar zou binnenstappen?

Bekijk de rest van het filmpje. Wat vind je van deze manier van beïnvloeden door verkopers? Hoe kijk je nu aan tegen aanbiedingen en prijzen? Discussieer hier klassikaal over. De docent leidt de discussie.

Opdracht 17: Herkennen van beïnvloedingsmethodes*Tijd*

10 minuten

Doel

Je kunt de verschillende beïnvloedingsmethodes herkennen.

Weten

Coca-Cola steekt veel tijd en energie in reclames. Waarom? Als de reclame ons beïnvloed, hoe komt dat dan? Wat wil Coca-Cola bereiken met reclames?

Opdracht

Kijk samen naar de commercial:

<https://www.youtube.com/watch?v=iX2xS9vPQ-Y>

Voer een klassengesprek over beïnvloedingstechnieken die gebruikt zijn in het filmpje.

PORTFOLIO-OPDRACHT 8

MEDIA EN CONSUMENT

Tijd

25 minuten

Doel

Je kunt laten zien dat je:

- de beïnvloedingsmethodes van de media herkent
- aangeven welke jou beïnvloeden

Weten

We kennen zes verschillende manieren om mensen te beïnvloeden (Cialdini). Dit zijn:

1. Autoriteit
  - a. George Clooney die koffie aanprijst, mensen hebben daardoor snel een vertrouwd gevoel bij het product.
2. Sympathie
  - a. Iemand die dezelfde interesses heeft als jij.
3. Sociale bevestiging
  - a. Consumenten die in de markt zijn voor een bepaald product kijken naar wat anderen gekocht hebben. Welke smartphone hebben je vrienden, is dat van invloed geweest op jou?
  - b. Wat is het meest verkocht, wat zeggen recensies over het product of de verkoper?
4. Schaarste
  - a. Mensen voelen zich gedwongen snel te beslissen.
  - b. Aanbieding duurt tot bepaalde datum, beperkte voorraad.
5. Wederkerigheid
  - a. proefflessen
  - b. gratis eerste consult
  - c. relatiegeschenk
6. Consistentie
  - a. Mensen willen graag consistent zijn en zo overkomen op anderen.
  - b. Eerst met een klein verzoek komen, vervolgens een groter verzoek doen. Foot in the door technique.

Opdracht

Geef een voorbeeld van elke beïnvloedingstechniek onder het kopje 'weten' (zes in totaal).

Bijvoorbeeld: Als je bij Booking.com een kamer wilt boeken, zie je hoeveel kamers er nog beschikbaar zijn en dat er zojuist nog een kamer door iemand geboekt is, of dat iemand naar dezelfde kamer aan het kijken is. Hierdoor krijg je het gevoel snel te moeten handelen, omdat anders die mooie kamer niet meer beschikbaar is. Dit is een typisch voorbeeld van 'schaarste', punt 4 uit bovenstaand overzicht.

Voorbeelden		
1	Autoriteit	
2	Sympathie	
3	Sociale bevestiging	
4	Schaarste	
5	Wederkerigheid	
6	Consistentie	

Vorm groepjes. Bespreek samen of jullie door de media worden beïnvloed (denk aan consumeren, reclame, marketing, enz.).

Welke drie beïnvloedingstechnieken werken op jou persoonlijk het beste? Hoe komt dat denk je?

EINDOPDRACHT

Tijd

60 minuten

Doel

Je kunt laten zien dat je:

- een economisch onderwerp kunt analyseren
- je mening over een economisch onderwerp kunt beargumenteren

Opdracht

Deze periode heb je gekeken naar wat jouw rol binnen ons economisch systeem is. We zijn ingegaan op jouw rol als consument en welke rol de media hierin spelen, wat het nut van arbeid is, wat maatschappelijk verantwoord ondernemen is en hoe je kunt deelnemen aan het arbeidsproces. Je hebt dus bewust gekeken naar de economie om je heen.

De docent vertelt wat jullie gaan doen.

Voorbeelden:

PowerPoint-/Prezi-presentatie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zoek een actueel probleem binnen de economie dat jou aan het denken zet en/of waar je een mening over kunt vormen. Gebruik hiervoor het nieuws of nieuwssites (NOS.nl, RTL.nl, NU.nl, Metro.nl, Volkskrant, Telegraaf, AD, enz.). 2. Zoek een artikel of nieuwsfeit over dat probleem. 3. Onderzoek de oorzaken en gevolgen van dit probleem. 4. Wat zijn mogelijke oplossingen? Ga hiernaar op zoek. 5. Wat is jouw mening over het probleem? Kom met goede argumenten. 6. Maak in PowerPoint of Prezi een presentatie over het probleem, de oorzaken, gevolgen en mogelijke oplossingen. Verwerk ook jouw mening met argumenten. Verwijs naar het artikel en gebruik minimaal één extra bron (film, artikel, enz.). 7. Mail de presentatie naar je docent. 8. Maak een afspraak met de docent voor een presentatie aan de klas van maximaal 5 minuten. Presenteer aan de klas.
Poster	<ol style="list-style-type: none"> 1. Maak groepjes van twee tot vier personen. 2. Kies met je groep een actueel probleem binnen de economie dat jullie aan het denken zet en/of waar jullie een mening over kunnen vormen. 3. Zoek een artikel of nieuwsfeit over dat probleem. Gebruik hiervoor het journaal, nieuwssites of de krant (NOS.nl, RTL.nl, NU.nl, Metro.nl, Volkskrant, Telegraaf, AD, enz.). 4. Praat samen over het probleem: Wat zijn volgens jullie de oorzaken en gevolgen van dit probleem? Wat zijn de mogelijke oplossingen? Kom tot een gezamenlijke mening over het probleem. 5. Maak met je groep een poster (knippen/plakken/tekenen/kleuren) waarin jullie laten zien wat het probleem is, wat de oorzaken zijn, de gevolgen en de mogelijke oplossingen. Presenteer jullie poster en mening in maximaal 5 minuten aan de andere groepen.
Anders, namelijk ...	

Laat aan je docent zien dat je de doelen bij deze eindopdracht hebt bereikt.

Heb je deze doelen bereikt en is je portfolio op orde? Dan heb je dit LOB-thema behaald.